

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Acta Vitæ S. Ferdinandi, Regis Castellæ Et Legionis, Ejus
Nominis Tertii**

Papebrochius, Daniel

Antverpiæ, 1684

Cap. VII. Ingens victoria de Mauris ad Xerez relata per Alphonsum, Sancti
fratrem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42333

Vael Flandrobeltica nostrae Societatis bis Praepositus Provincialis, anno MDCXLIX Teutonice imprimendam vulgandamq; curavit Epitomen praememoratae Historiae, sumptam ex eodem Robles, omisis istiusmodi Indulgentiis: qua occasione in formam aliquanto minorem, quam Robles dederat, & elegantiore nonnihil, contracti fuerunt inscriptionum Arabicarum typi lignei, quibus hic usus sum.

68 His jam prelo subjiciendis, dum typos emendo, video characteres omnes Arabicos, qui à dextris ad sinistram duci debuerant, more nobis contrariò, inversos reperiri apud Robles, quomodo eosdem etiam hic incidendos curarunt alii, quorum antiquis formulis usus sum, ea sola excepta quae ponitur num. 64, quae quia inter operarum manus amissa fuerat, de novo sculpta est. Non lubet ob rem tantillam prelum sistere, donec novae figurae sculptae fuerint; cum eruditus lector excusaturus sit facile errorem ex aliena ignorantia commissum: Orientalium vero linguarum imperito perinde sit, quomodo scriptas inveniat litteras quas non intelligit.

CAPVT VII.

Ingens victoria de Mauris ad Xerez relata per Alphonsum sancti Regis fratrem.

Narrat porro historia, quod cum Rex Zamor-
ram venisset, uti superiori capite dictum est, ⁶⁹ inde miserit fratrem suum Alphonsum ad in-
ursionem faciendam in terras Maurorum, <sup>Missus Al-
phonsus fra-
ter,</sup> jungens ei D. Alvarum Perez de Castro, na-
tione Castellani, ut exiguam Infantis a juvenis ex-
perientiam grandi sua prudentia suppleret cum titulo
Capitanei: erat enim Eques perquam strenuus &
exercitus in armis: occasionem vero magnum ali-
quem successum sperandi contra Abenhuc Mauro-
rum Regem offerebat subditorum ejus contra ipsum
rebellio, postquam Ambalule Miramolius Maroc-
chos redierat, trajecto mari. * Infans ergo Alphonsus,
^a

*cum Alvaro Perez,
belli duce,*

sus, secundum mandatum Regis Salamanca egrediens, cum Capitano suo D. Alvaro Perez & D. Agudio Manrique, perrexit Toletum: & assumptis ibidem equitibus quadraginta, transito Muladarii portu, venit in Andujar: unde D. Alvarus in omnes partes emisit expeditos equites, qui prædam infinitam collegerunt, Cordubam usque progressi, quidquid poterant expilando destruendoque; & sic pervenerunt Palmam **b**, quam generose oppugnaverunt, eaque vi capta omnes intus repertos Mauros ad unum usque interfecerunt. Inde vero ingressi Hispalense territorium, conculcando omnia & mactando, transita Hispali **c** procurrerunt usque c Xerez, miseruntque cursores & prædam multam fecerunt. Collectis autem manubiis, mandarunt Infans & D. Alvarus tentoria poni prope Xerez secundum fluvium Guadalete: ubi equitatum traduxerunt provide & caute.

*contra
Maurorum
copiosissimum
exercitum,*

70 Rex interim Abenhuc, ex quo scivit quod Infans popularetur Andaluziam, quantasque prædas ibi acruinas faciebat, iussit convocari quidquid erat Maurorum ex hac parte maris, secumque proficisci Xerez ubi erat Alphonsus: itaque collecta est utriusque multitudo magna, non solum imperio Regis sui sed etiam famâ Infantis excita. Considerans ergo Abenhuc Christianorum exercitum, & minime numerosum esse intelligens, certo credebatur quod non posset elabi sibi de manibus: idemque credidisset, quicumque collatas utrimque vires inter se comparans, non cogitasset Deum posse in paucis æque ac multis vincere. Quare castris positus in oliveto, inter Christianos & oppidum, ante omnia peditibus suis edixit, ut præpararent multa vincula funesque ad vinciendos captivos; quod sane nequam frustra fuit, suum enim usum opportune habuerunt, ad ipsosmet constringendos abducendosque.

71 Non tamen Christianos, quia pauci erant, contempsit Rex Abenhuc: sed curavit, ut aciem instrueret quam

quam ordinatissimam contra eos, eamque in septem turmas distribuit; quarum minima mille quingentos equites, quædam bis mille numerabant, aut etiam amplius: adeo ut totus equitatus Christianorum non posset cum minima Maurorum cohorte æquiparari, quamvis conjunctus eis esset filius Regis d Baëzæ; qui erat Regis Ferdinandi vasallus, Infantique ad expeditionem progressuro submiserat istum suum filium, cum equitibus ducentis ac trecentis peditibus. Venerant etiam ad Infantis subsidium multi Fratres militarium Ordinum S. Jacobi & Calatravæ: sed simul omnes respectu Maurorum pauci erant. Reperti quoque in eodem prælio fuerunt Tellus Alphonsus, & Ruy Gonzalez de Valverde, in eoque generosissime se gesserunt: universus autem Christianorum numerus, tam equitum quam peditum, vix censebatur mille quingenti.

72 Hi tam pauci, videntes tantam Maurorum multitudinem collectam, haud parum fuerunt conterriti; maxime cum hostibus subsidio venit quidam Rex Arabum cum septingentis equitibus: qui post Christianorum terga se collocantes, majores etiam angustias fecerunt, neque progredi neque regredi valentibus: utpote quibus ab una parte objiciebatur fluvius valde profundus Guadalete, ab altera Maurorum exercitus. Nihilominus D. Alvarus, ut erat dux strenuus, animos addere suis conatus, tam efficaces adhibuit rationes, ut excusso metu expeterent prælium, ac si decuplo plures Mauris fuissent. Frontem aciei obtinebat Alvarus, posteriora tuebatur Alphonsus, habens apud se Mauros quingentos ea excursionione captos, quos omnes ut decapitari juberet Infans, edixit Alvarus, id enim in præsentis casu convenientius videri. Inito deinde cum præcipuis militiae suæ capitibus consilio, decreverunt peditatum ab equitatu sejungere, sicuti & Mauri fecerant; non tamen in turmas dividere suos, sed in unam omnes phalangem componere.

G 2

Man-

*ipse modicas
copias detra-*
cit 3

d

etiamque ho-
rorum ho-
stium ad-
ventu corru-
tas 2

*omnibusque
in unam
phalangem
collectis,*

Mandavit etiam ut pedites quam multi possent mulas & jumenta sarcinaria conscenderent, turmamque construerent, & sese ad eam partem jungerent quæ magis urgeretur.

*animati ad
pugnam
milites &
expiati,*

73 Ingens erat Maurorum clamor fremitusque, tympanorum vero æneorum crepitus atque tubarum clangor tam horrendus, ut cælum terraque misceri viderentur. Illo autem die, quo pugnandum erat, tunica delicata se vestiit Alvarus; sumptaque in manus virga, veluti satis superque instructus ab armis, adhortabatur milites ut parvi facerent Maurorum potestatem, fiduciam omnem collocantes in Deum, qui eis daturus esset victoriam de sanctæ suæ fidei inimicis. Tum Christiani, quotquot habebant copiam Sacerdotum, confitebantur eis peccata sua; alii vero mutuas excipiebant confessiones: prius autem quam congredierentur exercitus, D. Alvarus Perez Equitem ordinaverat Garciam Perez de Vargas, cujus deinde multa erit mentio in historia, & hoc principium fuit armorum ejus.

*invehuntur
in hostem,
eumque
fundunt,*

74 Absolutis Confessionibus Christianorum, cum sibi invicem mutuas condonassent offensas, seque Deo commendassent ex animo; misit D. Alvarus nuntium ad Infantem in fine consistentem, ut (quem admodum convenerat) in unam phalangem jungerent sese: quo facto exorsus denuo est Alvarus omnes animare, in hanc illamque partem discurrens, eaque suggerens magna cum prudentia quæ res locusque postulabant, ad excutiendum timorem & alacritatem ciendam. Itaque juncti simul omnes, in clamantes S. Jacobum & aliquando Castellam, invehuntur in Maurorum turmas; quarum primam per-rumpentes, moxque secundam ac tertiam, singulas denique unam post aliam profligarunt, disjicientes ac mactantes quoscumque obvios, cum maxima ubique clade. Adeo autem se illis permiscuerunt Christiani, ut unum Maurum cum altero non sint passi consistere. Sic

Sic disjecti confusique verterunt terga, qua maxime poterant fugientes, insequentibus eos Christianis atque maectantibus & infinitos captivantibus, usque ad portas Xeresii: ubi ingens fuit Maurorum invicem se prementium, imo & occidentium strages facta. Perdites autem, præ numero cadaverum super campum stratorum, vix poterant progredi, & tamen multos etiam ipsi captivos fecerunt.

75 Grande eo die miraculum in favorem Christianorum creditur operatus fuisse Deus, misso ad eos in prælio juvandos sancto Apostolo Jacobo, idque duabus de causis sustineri potest. Primum quia impossibile erat, Christianos tam paucos, de Mauris decuplo pluribus, reportare victoriam istiusmodi absque simili auxilio: deinde quia plurimi ipsorummet Maurorum dixerunt, se vidisse Equitem equo albo inventum cum vexillo albo in manu una, gladio evaginato in altera, quem alii multi Equites albi sequebantur: vidisse etiam per aërem discurrentes Angelos: quodque Equites isti multo plus damni inferebant Mauris, quam ipsimet Christiani, quorum etiam aliqui idem se conspexisse testati sunt.

à S. Jacobo
apparentia
adjuvit.

76 Sed regrediens ad historiam, dico, quod cum eo modo campum obtinuissent Christiani, Mauris partim cæsis partim captis fugatisque, inter mortuos numeratus fuerit Rex Gazularum aliique honoratissimi multi: in cæde autem prædicti Regis præcipuam laudem retulit novus, quem diximus, Eques Garcias Perez de Vargas: hic enim occidit eum. Ipse autem adduxerat septingentos illos equites Arabes, unde maximus terror Christianis in principio fuerat incussus. Quamquam enim historia eos superius Arabes nominet, hic vero Gazulas, de una tamen eademque gente ac Rege intelligenda est. Hic siquidem quasi ex voto, in sui Mahometi honorem peregrinatione suscepta, cum transitum hac haberet, accepit à Rege Abenhuc civitatem dictam de los Gazules, & utique

Rex Gazularum occumbit.

*Rex Aben-
huc fugit.*

utique ab iis qui in hoc prælio adfuerunt. Porro Rex Abenhuc, cæsis ac dispersis copiis suis, non credidit satis tutum se esse Xeresii, & quam occultissime potuit, se recepit, ea via qua sperabat posse evadere.

*Christiani
præda in-
gentis po-
tuntur :*

77 Christiani vero plena potiti victoria, redierunt in campum ad colligenda spolia, quæ plane innumera erant; adeo ut fastidio denique essent colligentibus, maxime quia tentoria inveniebantur tam plena ac referta omnis generis annona, ut nihil esset aliunde conquirendum. Toto etiam tempore quo ibi substiterunt, non aliis ad focum lignis usi sunt quam hastis lanceisque & telis contractis; vincula & manicæ ac funes, quæ preparari Abenhuc jusserat pro abducendis captivis Christianis, perquam necessari fuerunt ipsismet colligandis, quorum tamen numerus copiosior fuit quam apparatus vinculorum. Post hæc effuderunt se pedites per oliveta, in quorum densitate adeo multos Mauros mactarunt & ceperunt, ut licet eos dumtaxat occidissent atque cepissent, solæ hæc postremæ manubiæ abunde eos potuissent locupletare. Multi Equitum Christianorum insignia in hoc prælio patrauerunt facinora: imprimis autem D. Alvarus Perez, quamvis eum sola virga armatum ad pugnam venisse *g* Historia dicat. Similiter fecerunt etiam Ægidius Manrique, Tellus Alphonsus, & Ruy Gonzales, atque alii plures, ferientes lanceis, gladiis & clavis; Equites etiam Toletani varii, quorum gesta narrantur, ei qui non viderit difficilia creditu: Fratres quoque militarium Ordinum grandem Maurorum fecerunt stragem; omnes denique, per gratiam Dei auxilium ferentis, generosissime se gesserunt.

*imprimis
Didaci.*

78 Inter ceteros celebratur quidam, Didacus Perez de Vargas dictus, ipsius D. Alvari subditus, cui contigit ingentes suas vires hac occasione monstrare. Cum enim amissis inter præliandum hasta atque ense, aliud nihil haberet quo manum armaret; rescidit
ab

ab olea quadam nodosum ramum, cum eoque ingressus qua maxime calebat pugna, à dexteris & à sinistris graves ictus incutiebat, patrabatque facinora justis armis vix exequenda; quibus cum delectatus plurimum Alvarus identidem acclamareret Eia, eia Didace, Machuca, Machuca, id est Contere, Contere, mansit Equiti isti ex eo die cognomen istud, quod hodieque ex posteris ejus aliquibus adhæret.

79 Alius ejus frater germanus, dictus Garcias Perez de Vargas, ille quem creatum Equitem ante pugnam fuisse diximus & Regem Gazularum interfecisse, alia plura insignia opera eo die fecit, quamvis casu tertium ejus equo sumendus toties novus ei fuerit. Deinde autem in aliis occasionebus quibus adfuit magna effecit, quemadmodum in decursu historiae apparebit: æquum est enim virorum fortium generosorumque Equitum commemorare heroicas actiones, non minus quam degeneres aliorum culpas.

*In Garcia
Perez fratrum.*

80 Accidit autem casus perquam notabilis die ista duobus inter se cognatis Equitibus, odio invicem prosequentibus; scilicet, quod cum sibi mutuo confitebantur milites inituri certamen, is cui magis videbatur incumbere ut alteri satisfaceret, veniam à commilitone petiit solum *h* pro die illa: & hic erat jam nominatus Didacus Machuca, alter vero Petrus Michael vocabatur, Toletani ambo. Sed Petrus ignoscere Didaco noluit, quantumcumque à Clericis ac viris religiosi admonebatur (quamvis etiam ipse Infans D. Alphonfus ac D. Alvarus Perez eum rogarent) nisi hac sola conditione, ut Didacus complexum ejus admitteret; id scilicet agens ut eum occideret: tantarum enim erat virium, ut quemcumque posset complexu stringere *i* elisum suffocaret. Cum ergo Didacus conditionem abnueret, nolens tali periculo se exponere, nec aliter quam in Dei servitio mori propositum habens; ambo ad pugnam sunt progressi.

*Quidam
nolens inimico ante
pugnam reconciliari.*

h

*i
in eadem se-
lus perit.*

G 4

Placuit

Placuit autem Deo, quod ex omnibus Equitibus Christianis ad prælium eductis, solus Petrus Michael, qui commilitoni noluerat condonare offensam, desideratus sit, neque inventus postea aut vivus aut mortuus; quamvis visus sit in ipso conflictu singularia multa patrare facinora, præ grandi virium suarum robore; & licet post receptum fuerit diligenter quæsitus. Sunt quidem qui affirmant, quod nimio prosequendæ cædis ardore abreptus, inter fugientes Mauros Xeresii portam sit ingressus, ibique numero obrutus & occisus: verum nihil certi potuit de eo resciri, ad exemplum eorum, qui audent prælio se committere, prius quam offensam deprecanti sodali eam condonarint.

Victores reportantur ad Regem.

8: Grandes fuerunt favores quos Deus in illa die Christianis fecit, grandis honor & gloria quam hi retulerunt, nec minor confusio barbarorum, quando quidem ex toto fidelium exercitu vix decem homines occubuerint, Maurorum vero cæsorum atque captorum numerus modum omnem excesserit. Itaque Infans Alphonfus & D. Alvarus Perez multa laude clarum & spoliis opimis onustum exercitum reduxerunt ad propria; filius autem Regis Baëzæ gloriosus & opulentus revertit in patriam. Illi vero Palentiam venientes, ubi Rex Ferdinandus erat, perquam benevole sunt excepti. Victoria porro ista, causa fuit cur Christiani postea acquirerint totam Andaluziam; tantus enim terror incussus est Mauris, ut numquam potuerint pristinos animos viresque resumere *k*.

ANNOTATA.

a Rodericus lib. 8 cap. 13 docet, Alphonsum Castella Regē an. 1213 celebrasse Pentecosten, præsentibus uxore Alienor & filio Henrico & filia Berengaria & nepotibus Ferdinando & Alphonso:

erat ergo Alphonfus tunc saltem trium aut quatuor annorum puer, et que adeo nunc agebat ætatis annum haud minus quam vigesimum quintum.

b Palma, oppidum Andaluziæ inter

inter Cordubam & Hispalim, trans Batim.

c Xeres de la frontera, juxta fluvium qui paulo post in mare influit ad sinum Gaditanum, dicitur de la frontera, quia respicit confinia Regni Granatensis, quod diu mansit in potestate Maurorum, sub tributo tamen, ut mox videbimus; atque ita distinguitur ab altero ejusdem nominis oppido, in confiniis Andalusia & Alagarbis, dicto Xerez de Guadiana, quia ad Ana flumen situm circa ejus ostium.

d Cum ergo supra num. 37 dicitur Rex, tradente Arabum Principe, cepisse Beatiam aliaque vicina loca, intelligi non omnia retinuisse, sed quaedam restituisse amico jam ac tributario, cum titulo Regis, ad continendos facilius Mauros Granatenses; Beatia tamen ipsa Christianis incolis data, cum Episcopo inferius nominando, non fuit reddita.

e Etiam hoc tempore, in defectu Sacerdotum urgente periculo certaminis vel naufragii, aliquando tale quid usurpatum scio; vix credo tamen aut olim aut recentiori memoria fuisse adeo rudæ Christianos, ut crederent ejusmodi Confessionem eque esse Sacramentalem, ac est Baptismus in casu necessitatis colatus à taico, sed solum pro actu aliqualis poenitentia eandem usurpavisse.

f Alcalá de los Gazules exprimitur in tabula, unius dumtaxat diei itinere distans à loco pugne, inter Medinam Sidoniam & Avándam.

g Historiam suam, an priorem aliam à se transscriptam, auctor intelligat, haud facile est dijudicare ex phrasibus, identidem licet recurrente. In Summario Processuum num. 50 Testis primus super art. 51 dixit, quod omnes historiarum, tam im-

pressæ quam manuscriptæ, narrent miraculosum successum conflictus ad Xerez, & quod ibi apparuerit S. Jacobus; eundemque etiam refert Lopez Garzia de Salazar, cujus Ms. est omnium quæ sunt in Hispania Mss. Codicum auctoritate præcipuum fol. 647. Mox autem narratur successus hic relatus inter duos milites dissidentes, & supponitur Ferdinandi Regis mandatum fuisse, ut milites sui ante conflictum mutuas sibi invicem condonarent offensas. Si quis prædictum Ms. habeat & simul Chronicam Ferdinandeam, dijudicare poterit uter auctorum alterum transcripserit, & junior sit.

h Non credo re solum ita intelligendum, ut voluerit post pugnam resumere inimicitiam is qui reconciliari petebat; sed idem hic valere, quod saltem: quamquam & hoc non minoris simplicitatis fuit, quam quod supra dicitur Rex Legionensis petiisse, ut saltem per tres annos sibi liceret cum consanguinea matrimonio uti.

i Nemini id incredibile videatur: nam & parentum nostrorum memoria fuit in Antverpiensi arce Hispanus miles, tantarum virium, ut rheada fortitudo. à duobus equis effuse currentibus protractam, retro apprehendens susteret, vectem ferream grandem transversas latissimas murosque sat altos in arcem jaceret, stannearum lancium oras flectendo trisparet solis duobus digitis, & pomum manu comprehensum non dimitteret, quamvis quatuor alias robustissimi viri simul id niterentur extorquere.

k Hic primum ponit Chronica ex Roderico captam Ubedam & mortem Reginae Beatricis, ut videatur hanc victoriam relatum dicere ipso anno 1234.

Fides confirmatur
memorandi ad
Xerez